

Naslov originala:
The Old Man and the Sea
Ernest Hemingway

Copyright © Hemingway Foreign Rights Trust
Copyright © 2018 ovog izdanja KONTRAST izdavaštvo

Ernest Hemingvej
Starac i more

Urednici:
Vladimir Manigoda
Aleksandar Šurbatović

Prevod:
Danilo Lučić

Lektura:
Jelena Nidžović

Korektura:
Snežana Palačković

Grafičko oblikovanje:
Jelena Lugonja

Štampa:
Dereta doo, Beograd

Tiraž:
1000

Izdavači:
Kontrast
Beograd, Klaonička 2, Zemun
e-mail: jakkontrast@gmail.com
kontrastizdavastvo.com; facebook.com/KontrastIzdavastvo
www.glif.rs

Dereta doo
Vladimira Rolovića 94a, Beograd
e-mail: office@dereta.rs
www.dereta.rs

**ERNEST
HEMINGWAY
STARAC
+ MORE**

HEMINGVEJEVA BORBA S MOREM

*More je Lucifer svetlosti.
Nebo palo usled želje da bude svetlost.*

FEDERIKO GARSIIJA LORKA

Možda Lorkina metafora o moru kao posrnulom nebu nije najbolji uvod u raspravu o monumentalnom delu kakvo je *Starac i more*. Činjenica jeste, međutim, da su najčešća tumačenja ovog kratkog romana, objavljenog 1952, hrišćanski intonirana, spiritualna i parabolična; da listom govore o opasnosti, izazovu, čovekovoju istrajnoj i uzaludnoj borbi protiv pakosne ironije nadmoćnih sila koje su uvek za korak ispred njega: tako bi more Santjagovih iskušenja odista i moglo da bude luciferovski antijunak ove, bez sumnje, najvoljenije lektire adolescenata svih generacija.

O ljubavi prema čitanju Hemingveja ponešto može da se kaže i jezikom brojki. Dovoljno je pomenuti da je magazin *Lajf* u broju od 1. septembra 1952. premijerno objavio celokupan tekst novele *Starac i more* i

za dva dana prodato je 5,3 miliona primeraka. Knjiga koja je potom štampana imala je u izdanju „Skribnera” tiraž od pedeset hiljada primeraka i punih šest meseci nalazila se na listi bestselera. Za godinu dana, *Starac i more* preveden je na devet jezika. Ovo Hemingvejevo delo brzo je postalo omiljena školska lektira.

Jedna od tajni uspeha je u moru kao tematskom i egzistencijalnom izazovu. Od anglosaksonskog junaka Beovulfa, pa sve do Melvilovog Ahava, uz Džeka Londona i Džozefa Konrada nakon njih, ili pak Zetlanda iz priče Sola Beloua, kome čitanje romana *Mobi Dik* menja životne odluke, plovidba morem je ona zavodljiva i zloslutna dimenzija čovekovog iskušenja; more je prostor patnje, melanholiije, opasnosti i izazova, usamljenosti i izopštenosti; iznad svega – prostor neravnopravne borbe.

Hemingvejevo književno delo, za koje se Ihab Hasan još pre dobrih pola veka nadao da će se pokazati većim od dela Vilijama Foknera, T. S. Eliota i Judžina O'Nila, veliko je i važno iz makar jednog razloga: najbliže je „našem bezumlju i nadi”, kako je to Hasan formulisao. U Hemingvejevom delu Hasan otkriva paralele s tradicijom takozvane antiknjiževnosti kakvu su pisali De Sad, Kafka i Beket, i poredi ga s pesnicima simbolizma po želji za pročišćenjem jezika. Hasan nas podseća da Hemingvejev realizam proishodi iz otpora realističkim konvencijama koje krivotvore pravo iskustvo, a događajima koji nisu istinski napeti pripisuje lažnu, falsifikovanu dramatičnost. Za Hemingveja osnovna vrednost književnosti jeste u sažetom

prikazivanju konkretnog, i najvažnija mu je strategija redukcije na primarni interes priče, na ono što je neophodno i važno, za razliku od verbalizacije i ekstenzivnog baroknog izraza koji vode u laž i apstrakciju.

U Hemingvejevoj prozi surovosti rata i sporta samo su do krajnosti dovedene brutalnosti bitisanja, svakodnevnog koliko i onog metafizičkog: borba na ratištu predstavlja zaoštren vid sazrevanja, prihvatanja životnih neminovnosti i osvedočenja o interakciji prirodnih i društvenih zakona, matrice čijim se prihvatanjem postaje zrela i odgovorna ličnost. Hemingvej se bavi odnosom između junaka i neprijateljskog univerzuma u kom caruju nasilje, patnja i smrt, univerzuma u kom nema logike i koji tera čoveka da kao svoje najjače oružje upotrebi instinkt. Predmet Hemingvejevog dela su inkongruencije, ne samo verbalne nego i ideološke: zanima ga unutrašnji svet njegovog junaka i izazovi koji dolaze spolja, ispitivanje nesklada između razumskog u čoveku koje osuđuje zlo i onog animalnog koje se povinuje zlu kao principu indiferentnog kosmosa.

Užas i tragičnost takvog poretka izazvaće junaka na aktivnu borbu i pasivno svedočenje. Odličje najbolje Hemingvejeve proze jeste mešavina akcije i parabole. Iz junakovog delanja mora da proizađe univerzalni smisao i duboko značenje. Struktura Hemingvejeve proze zasniva se na antitezama i opozicijama, odraz je ljudskog iskustva, njegov reprezent i realizacija. Ernest Hemingvej bio je u potpunosti uveren da književna proza može samo da nagovesti totalitet, ali ne i da ga

obuhvati ili ovaploti, već i stoga što pisac ne može da eksponira sve ono što zna: proza predstavlja piščevo znanje i iskustvo, ali samo prethodno filtrirano.

Jedno od nezaobilaznih kako kanonskih tako i lektirskih dela, poslednje Hemingvejevo za života publikovano prozno ostvarenje, *Starac i more* jeste herojski muški narativ o prevazilaženju prepreka, alegorija o borbi s prirodom, ali i svojevrsna homilija, mala etička pouka o svakodnevnom trpljenju i ispaštanju. Takođe, to je intergeneracijska priča o solidarnosti, negovanju i staranju, gde dečak brine o starcu ne samo zato što mu je učitelj i autoritet, čiji sjaj i snaga gasnu. Odnos dečaka i starca, kao odnos podupiranja i poverenja, nije samo sentimentalni izlet u idealizaciju ljudskih relacija već i osnova jednog epa o drugarstvu začetom na zajedničkom iskustvu. Starošću kao naracijom nemoći i slabljenja, gašenja telesnih i duhovnih moći kao god i sentimentalne ili satirične rekapitulacije doživljenog bave se mnoga književna dela: junaci anglosaksonskog epa *Beovulf* govore o „odvratnoj starosti” kao poniženju za ratnika, Šekspirovi su komadi puni staraca gladnih laskanja, koji brane dogmu i autoritet zahtevajući rigidno poštovanje zakona, baš kao u *Kralju Liru*, gde, kako glavni junak kaže, ne samo da starost greši nego se greši i protiv nje. Starost je s jedne strane bespomoćna, s druge totalitarna, kao slika nemilosrdnog Kronosa koji guta sopstvenu decu da bi mogao vladati večno. U Hemingvejevoj noveli, međutim, starost je predstavljena kao

vreme dostojanstvene borbe, ali i više od toga: kao doba ponosnog poraza.

Pred nama je junak koji ne prihvata pasivno proizvoljnost univerzuma, već nalazi smisao i snagu u borbi koja se čini uzaludnom, ali i utehu u saznanju da se čovek samo na sebe može osloniti u trenutku kad je suočen s nepremostivim preprekama. Santjagov suparnik i neprijatelj je sila, princip i snaga veća od njega samog, što vidimo i u opisima: „tada je riba oživela, noseći u sebi svoju smrt, i izdigla se visoko iznad vode pokazujući svu svoju grandioznu širinu i dužinu, i svu svoju snagu i svoju lepotu. Izgledalo je kao da lebdi u vazduhu.” Ono što istovremeno nosi smrt, snagu i lepotu ne može biti tek bilo kakav slučajni antagonista: to može biti jedino ono bezumlje i nada na koje je mislio Ihab Hasan.

Hemingvej je svoju stvaralačku poetiku kovao u različitim kreativnim radionicama, učeći od pisaca i slikara, od predstavnika svoje generacije, ali i nešto starijih, od američkih, ali i ruskih spisateljskih uzora. Koliko se god njegovo delo predstavljalo kao ishodište modernističke proze dvadesetog veka, toliko je ukorenjeno i u tradiciju američkog iskustva, poniklo iz stvaralačkih postulata Marka Tvena, Stivena Krejna, prozne tradicije naturalizma. Hemingvej je isto tako anticipirao prozu američkog minimalizma sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog veka, i radikalizovanje njegove poetike vidljivo je u prozi En Biti, Rejmonda Karvera, Ričarda Forda, Frederika Bartelmija i Meri Robinson, kao i drugih, manje poznatih

američkih pripovedača. Za Hemingveja je pisanje proces koji zahteva građenje strukture, jer je bio uveren da je proza arhitektura, a ne unutrašnja dekoracija. Hemingvej se odupire prekomernoj, nasilnoj verbalizaciji stoga što smatra da prava vernost književnosti može da se iskaže samo ako se sažeto predstavljaju brižljivo odabrani prizori. Hemingvejeva tišina ukorenjena je u nameri da se događaj, iskustvo i emocija predstave i evociraju, a ne prepričavaju i opisuju. Tišina tako nije lišavanje, već sinonim mere koja nas vodi ka suštini.

U snazi vode i mora kriju se slabost i moć Hemingvejevih junaka, a u nestalnosti i nepredvidljivosti vodenog prostranstva njihova kob. Šekspirov Timon Atinjanin osvetio se prijateljima koji su ga u nevolji napustili tako što ih, umesto đakonijama, dočekuje mlakom vodom i kamenjem. Prisutno i na dlanu i u bezmerju, bilo u Hamletovom „moru nevolja”, protiv kog se dižemo na oružje zaboravljajući da se s morem ne ratuje, bilo u slikama pučine u *Buri*, vodeno prostranstvo ne prestaje da podseća i opominje, makar samo na to da je tragični junak savremenog sveta sazdan od te stvari koja mu daje i slabost, i varljivu snagu, i opasnu, impulsivnu odlučnost.

Vladislava Gordić Petković

I.

On je bio starac koji je u golfskoj struji ribario sam u čamcu, i sada je već prošlo osamdeset četiri dana otkako nije upecao nijednu ribu. Tokom prvih četrdeset dana, jedan dečak je bio sa njim. Ali nakon četrdeset dana bez upecane ribe, roditelji su dečaku rekli da je starac sada definitivno i konačno *salao*, što je najgori oblik nesreće, i on je na njihov zahtev prešao na drugi brod, koji je uhvatio tri odlične ribe već prve nedelje. Dečaka je rastuživalo to što je gledao starca kako se svakog dana vraća praznog čamca i uvek bi sišao do njega da mu pomogne da ponese ili namotanu užad i kuku za ribe, ili harpune, ili jedro obmotano oko jarbola. Jedro je bilo pokrpljeno džakovima za brašno i, tako zamotano, izgledalo kao zastava beskonačnih poraza.

Starac je bio tanak i suv, sa dubokim borama na potiljku. Braon pege od benignih kancera kože koje sunce donosi sa svojim odsjajem na površini tropskog mora bile su razbacane po njegovim obrazima. Pege

su se spuštale niz njegovo lice, a ruke su mu čitave bile u duboko urezanim ožiljcima od baratanja užadima sa teškom ribom. Ali nijedan od ovih ožiljaka nije bio svež. Bili su stari poput erozija u pustinji bez ribe.

Sve je na njemu bilo staro, osim očiju, i one su bile iste boje kao i more, i sijale su vedro i nepobedivo.

„Santjago”, reče mu dečak, dok su se peli uz obalu gde je čamac bio nasukan. „Mogao bih opet da idem s tobom. Zaradili smo dosta novca.”

Dečaka je starac naučio da lovi ribu, i dečak ga je voleo.

„Ne”, reče starac. „Sad si na taličnom brodu. Ostani s njima.”

„Ali sećaš se onda kad je prošlo osamdeset sedam dana da nisi ulovio nijednu ribu, a onda smo upecali one ogromne, za tri nedelje.”

„Sećam se”, reče starac. „I znam da me nisi napustio zato što si postao sumnjičav.”

„Tata me je naterao da odem. Ja sam još uvek dečak i moram da mu se povinujem.”

„Znam”, reče starac. „To je potpuno normalno.”

„Nema on mnogo vere.”

„Nema”, reče starac. „Ali mi imamo. Imamo li?”

„Da”, odgovori dečak. „Mogu li da te ponudim pivom na Terasi, pa ćemo posle odneti stvari kući?”

„Što da ne?”, reče starac. „Među ribarima.”

Sedeli su na Terasi i mnogi ribari su ismevali starca, a on se nije ljutio. Drugi, stariji ribari, gledali su ga i bili snuždeni. Ali nisu pokazivali to, već su uljudno razgovarali o struji i dubinama na koje su naleteli, i o

stabilnom lepom vremenu, i o tome šta su sve videli. Oni ribari koji su bili uspešni tog dana već su se bili vratili, kasapili su svoje sabljarke i prebacivali ih, preko dve položene daske na čijim krajevima su po dva muškarca posrtala pod težinom, u ostavu za ribu, gde su čekali da ih hladnjače odnesu na pijacu u Havani. Oni koji su ulovili ajkule odnosili bi ih u fabriku na drugoj strani zaliva, gde bi ih kačili na užad, vadili im jetru, odsecali peraja, drali kožu i sekli na komade za usoljavanje.

Kada bi vetar dolazio sa istoka, lukom bi se širio miris iz fabrike za preradu ajkulinog mesa, ali danas je on bio veoma blag, jer je vetar dolazio sa juga, a onda se povukao, pa je na Terasi bilo prijatno i sunčano.

„Santjago”, reče dečak.

„Da”, odgovori starac. Držao je u ruci kriglu i razmišljao o godinama koje su prošle.

„Jel’ mogu da ti odem po sardine za sutra?”

„Ne. Idi na bejzbol. Ja još mogu da veslam, a Rohe-lio će bacati mrežu.”

„Voleo bih da pođem. Ukoliko ne mogu da lovim ribu s tobom, voleo bih da ti se nađem pri ruci.”

„Častio si me pivom”, reče starac. „Već si postao čovek.”

„Koliko sam imao godina kada si me prvi put primio na čamac?”

„Pet, i zamalo da pogineš kada sam prebrzo privukao ribu, koja skoro da je rastrgla čamac na komade. Sećaš se?”

„Sećam se udaraca repa, i kako se klupa slomila, i buke od batinanja. Sećam se da si me gurnuo ka pramcu, gde je bila smotana vlažna užad, i kako se ceo čamac zatresao, i sećam se kako si je bučno batinao, kao da sečeš drvo, i onog slatkog mirisa krvi svuda po meni.”

„Jel' zaista možeš svega toga da se setiš ili sam ti ja to ispričao?”

„Sećam se svega od prvog puta kada smo isplovili.”

Starac ga je pogledao svojim potamnelim, samouverenim, blagim očima.

„Da si moj sin, rizikovao bih i poveo te”, reče. „Ali ti si sin svog oca i svoje majke, i sada si na taličnom čamcu.”

„Jel' mogu da odem po sardine? I znam takođe gde mogu da nabavim četiri mamca.”

„Imam ove od danas. Stavio sam ih u kutiju sa solju.”

„Daj da ti nabavim četiri sveža.”

„Jednog”, reče starac. Nada i samopouzdanje ga nikad nisu napustili. Ali sada su oni u njemu nadolazili kao kada se povetarac uskovitla.

„Dva”, reče dečak.

„Dva”, složio se starac. „Nisi ih ukrao?”

„Inače bih”, rekao je dečak. „Ali ove sam zapravo kupio.”

„Hvala ti”, reče starac. Bio je previše prostodušan da se zapita kada je postao tako ponizan. Ali je znao da je stekao tu osobinu, i znao je da to nije sramotno, i da ona ne šteti pravom ponosu.

„Sutra će, sa ovakvom strujom, biti dobar dan”, reče.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.111(73)-31

ХЕМИНГВЕЈ, Ернест, 1899–1961

Starac i more / Ernest Hemingvej; [prevod Danilo Lučić]. –
Београд : Kontrast izdavaštvo : Dereta, 2018 (Београд :
Dereta). – 104 str. ; 20 cm

Prevod dela: Old Man and the Sea / Ernest Hemingway.
– Tiraž 1000. – Str. 5–10: Hemingvejeva borba s morem /
Vladislava Gordić Petković.

ISBN 978-86-89203-76-9 (KI)

COBISS.SR-ID 253966348